

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

1. แนวคิดทางอาชญาวิทยาได้แสดงลักษณะความเป็นอาชญากรของนิติบุคคลจากข้อพิจารณาหลักสองประการคือ

1. ความเป็นอาชญากรในตัวนิติบุคคล ที่เป็นหน่วยการกระทำอันประกอบด้วยความคิดและการกระทำ¹ จากความสัมพันธ์ที่รวมเรียกว่า กระบวนการของความเป็นองค์การ (Organizational Processes)² ซึ่งสามารถก่อการกระทำและการครอบงำที่เบี่ยงเบนได้โดยมีสาเหตุมาจาก³ ข้อมูลและความรับผิดชอบที่จำกัดความเบี่ยงเบนทั้งทางตรงและทางอ้อมจากชนชั้นมันสมองของนิติบุคคล ผู้เขียนมีความเห็นว่าความเป็นอาชญากรของนิติบุคคลในประเทศไทยมีเฉพาะนิติบุคคลเอกชนโดยเฉพาะนิติบุคคลทางการค้าในลักษณะห้างหุ้นส่วน, บริษัท

2. การประกอบอาชญากรรมของนิติบุคคล สามารถพิจารณาได้จากมาตรฐานของอาชญากรรมคือกระทำที่ถูห้ามโดยรัฐ ในฐานะที่ก่อความเสียหายแก่รัฐและรัฐประสงค์ที่จะลงโทษการกระทำนั้น Edwin H.Sutherland ได้อธิบาย⁴ การกระทำที่เป็นการประกอบอาชญากรรมตามกฎหมายพิเศษ ซึ่งมีพื้นฐาน

¹M.David Ermann and Richard J.Lundman, Corporate and Governmental Deviance, Oxford University Press, 1987 p.7

²Diane Vaughan "Toward understanding unlawful organizational behavior" "Michigan Law Review" vol.80 : 1377. June 1982, p.1389

³ibid. footnote 1. p. 8-10

⁴Edwin H.Sutherlan. White Collar Crime, Hoh, Rinehart and Winston Inc.U.S.A.1949 p.36

ความรับผิดทางคอมมอนลอว์ และคำตัดสินลงโทษบริษัทที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายพิเศษเป็นการประกอบอาชญากรรมของนิติบุคคลทางการค้า แต่ความเป็นอาชญากรรมของนิติบุคคลไม่ชัดเจน เพราะแบบปฏิบัติวิธีพิจารณาของกฎหมายอาญา และถูกทำให้เลือนลางหรือถูกปกปิดโดยวิธีพิจารณาพิเศษ

Marshall B.Clinard และ Peter C.Yeager ได้ให้ความหมายอาชญากรรมของนิติบุคคลทางการค้าว่าหมายถึง 5 การกระทำผิดของนิติบุคคลทางการค้าซึ่งถูกลงโทษโดยรัฐ โดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นการลงโทษโดยกฎหมายปกครอง, กฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญา อันเป็นผลจากความจงใจในการตัดสินใจของกลุ่มบุคคล ซึ่งมีตำแหน่งในนิติบุคคล ซึ่งการตัดสินใจของนิติบุคคลถูกทำให้สอดคล้องกับเป้าหมายของนิติบุคคลวิธีปฏิบัติของนิติบุคคล เพื่อตั้งใจให้เป็นผลกำไรของนิติบุคคล⁶ การประกอบอาชญากรรมของนิติบุคคลในประเทศไทยมีบัญญัติความผิดปรากฏโดยกฎหมายพิเศษ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นประมวลกฎหมายอาญาที่แท้จริงสำหรับนิติบุคคล ตามกฎหมายพิเศษที่ควบคุมการกระทำในลักษณะต่าง ๆ

2. สภาพความรับผิดของนิติบุคคลทางอาญา เป็นความรับผิดเพื่อผู้อื่น (vicarious liability) เป็นหลัก ซึ่งมีรูปแบบ 2 ลักษณะคือ 7 บุคคลที่มีความรับผิดจากการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งมีเจตนาร้าย (mens rea) กับบุคคลที่มี

---

⁵ Marshall B.Clinard and Peter C.Yeager, Corporate Crime, The Free Press, New York 1980 p.16

⁶ Ronald C.Kramer, "Corporate Criminality : The Development of an Idea" in Corporations as Criminals edited by Ellen Hochstedler, Sage Publications, London 1984, p.31

⁷ L.H.Leigh, Strict and Vicarious Liability, A study in administrative Criminal law, Sweet & Maxwell, London 1982, p.1

ความรับผิดจากการกระทำของบุคคลอื่นในความรับผิดที่ไม่ต้องการเจตนา (strict liability) ต่างจากสภาพความรับผิดของบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นความรับผิดของบุคคลเป็นหลัก (Personal liability) เป็นลักษณะความรับผิดเกี่ยวกับบุคคลหรือผู้กระทำผิดด้วยตนเองไม่เกี่ยวกับบุคคลอื่น

ความสำคัญของความรับผิดเพื่อผู้อื่น (vicarious liability) กรณีของนิติบุคคลเป็นการกล่าวหาความผิดของบริษัทหรือนิติบุคคล โดยการกล่าวหาต่อองค์กรหรือคณะของบุคคลที่ทำงานในนามบริษัท โดยจะแยกเป็นความรับผิดเฉพาะส่วนบุคคลไม่ได้ ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการ จะต้องเข้าไปตรวจสอบเกี่ยวกับความรับผิดชอบในหน้าที่ของลูกจ้างของนิติบุคคล แต่ละคนเพื่อเป็นการพิสูจน์หรือค้นหาความผิดเป็นการที่จะทำได้ง่ายที่จะค้นพบความผิดจากการศึกษาความรับผิดชอบของลูกจ้าง แต่ตำรวจไม่จำเป็นต้องตรวจสอบอย่างละเอียดว่าผู้ใดเป็นผู้ทำผิดที่แท้จริง เพราะเป็นการรับผิดชอบร่วมกันเป็นการทำแทนในฐานะตัวแทนบริษัท ซึ่งเพียงพอที่จะกล่าวโทษนิติบุคคลนั้นได้⁹ แนวความรับผิดเพื่อผู้อื่น (vicarious liability) ชัดกับหลักไม่มีความผิดโดยไม่มี ความชั่ว (nulla poena sine culpa) ในประเทศที่ยึดถือความรับผิดของบุคคล (personal liability) เช่น ประเทศเยอรมันตะวันตก¹⁰

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸ Ursel Spreng, Umweltrecht in Kanada, Unter rechtsvergleichender Berücksichtigung der Strafbarkeit Juristischer Personen, Centaurus-Verlagsgesellschaft Pfaffenweiler 1988 p.270

⁹ ibid.

¹⁰ ibid. p.217

ในประเทศไทยนิติบุคคลมีความรับผิดชอบสมบูรณ์ (full criminal liability)¹¹ ซึ่งแยกพิจารณาได้ 4 ลักษณะคือ¹²

1. ความผิดที่มีบทบัญญัติความรับผิดชอบของนิติบุคคลโดยตรง
2. ความผิดที่กฎหมายมิได้บัญญัติเอาผิดแก่นิติบุคคลโดยตรง แต่ได้บทบัญญัติความรับผิดชอบของนิติบุคคลโดยปริยาย
3. ความผิดที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมาย กำหนดเป็นความผิดทางอาญาของนิติบุคคลโดยตรงหรือปริยาย แต่กฎหมายกำหนดให้บุคคลธรรมดาต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่น นิติบุคคลก็จะต้องมีความรับผิดชอบเช่นกัน
4. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาที่ผู้กระทำผิดต้องมีเจตนาทางอาญา

เมื่อพิจารณาคำผิดทั้ง 4 ลักษณะ ผู้เขียนพบว่าความรับผิดชอบเพื่อผู้อื่น (vicarious liability) เป็นโครงสร้างความรับผิดชอบของนิติบุคคลในทุกลักษณะ แม้ความผิดประเภทที่ 4 ซึ่งเป็นความผิดเฉพาะบุคคล (personal liability) จากแนวคำวินิจฉัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787,788/2506 เป็นบรรทัดฐานนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นการอาศัยลักษณะความผิดเพื่อผู้อื่นมากำหนดแนวความรับผิดชอบของบุคคลแก่นิติบุคคลเช่นกัน

จากหลักความรับผิดชอบเพื่อผู้อื่นของนิติบุคคลในประเทศไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่าเฉพาะความผิดประเภทที่ 3 กับ 4 เท่านั้นที่ต้องอาศัยตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลพิสูจน์ความรับผิดอาญาเฉพาะบุคคล (Personal liability) ในกรณี

¹¹Khemchai Chutiwongse, Section 3 Report of the course, Summary Report of the Rapportcur session 4, UNAFEI, April 1987, p.264

¹²สุนัย มโนมัยอุดม, ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, ศาลพาหุ,กรกฎาคม-สิงหาคม 2527 น.18-22

ของนิติบุคคล การพิสูจน์ความผิดอีก 2 ลักษณะกระทำได้ในลักษณะความผิดเพื่อผู้อื่น (vicarious liability) เป็นหลัก แต่เหตุผลด้านพยานหลักฐานความประสงค์ในการดำเนินคดีกับบุคคลเพื่อรับโทษควบคู่กับนิติบุคคลนั้น ทำให้แนวปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลเป็นเสมือนการดำเนินคดีในแบบความรับผิดของบุคคล (personal liability) เป็นหลัก รูปแบบการพิสูจน์ความผิดของนิติบุคคลจึงต้องควบคู่และถูกรองรับโดยการพิสูจน์ความผิดของบุคคลธรรมดาเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าความรับผิดเพื่อผู้อื่นของนิติบุคคล (vicarious liability) แยกได้จากความรับผิดทางอาญาของผู้จัดการ, ผู้แทนหรือลูกจ้างนิติบุคคล แต่เป้าหมายการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลควบคู่กับความรับผิดของผู้จัดการ ผู้แทนในนิติบุคคล เป็นข้อโน้มน้าวผู้ชักกฎหมายที่ประสงค์จะดำเนินคดีควบคู่กันยังผลให้อาจไม่มีการแยกความรับผิดของนิติบุคคลกับผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลได้

3. จากการศึกษาสภาพการบังคับใช้วิธีพิจารณาความอาญากับนิติบุคคลในประเทศไทยสำหรับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลผู้ทำวิทยานิพนธ์พบว่า เป็นการใช่วิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดากับนิติบุคคลในลักษณะแนวทางทางวิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดา (antropomorphization of the corporation) โดยการออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลมาสู่ชั้นตอนการสอบสวน, ใต้วินิจฉัยฟ้องและการพิจารณา หากผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลไม่มาจะมีการออกหมายจับแต่ไม่มีการควบคุม, คุมขังหรือจากคุกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากระบวนการดังกล่าวเป็นการทดแทนการขาดความสามารถในกระบวนการพิจารณา (Procedural Capacity) ของนิติบุคคล ที่ต้องมีบุคคลดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

4. การมีกระบวนการทดแทนความสามารถในกระบวนการพิจารณาของนิติบุคคลดังกล่าวยังเป็นแนวทางการใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญาของบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดการใช้แนวทางพิจารณาของบุคคลธรรมดาตั้งคำพิพากษาฎีกาที่ 2797/2529 ซึ่งได้วินิจฉัยหลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญานชั้นการฟ้องของพนักงานอัยการว่าถ้าไม่มีหุ้นส่วนผู้จัดการในขณะฟ้องต้องถือว่าไม่มีหุ้นส่วนจำกัคอยู่อย่างสมบูรณ์และต้องถือว่าไม่มีตัวจำเลยมาศาลในวันฟ้องต้อง

ห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 165 แม้มีการใช้หลักการ มีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคลในระดับเดียวกับบุคคลธรรมดาก็ตามแต่ยังมีข้อแตกต่างของวิธีพิจารณาความอาญากับนิติบุคคลอยู่ประการหนึ่งคือ การมอบอำนาจในคดีอาญาสำหรับนิติบุคคลในลักษณะการกระทำของตัวแทนที่ผูกพันนิติบุคคล ดังคำพิพากษาฎีกา 4511, 4512/2528 วิธีการดังกล่าวเป็นลักษณะความแตกต่างของการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดา เพราะข้อแตกต่างดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาการอ้างความสมบูรณ์ของกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อนิติบุคคลเพราะนิติบุคคลไม่ได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการพิจารณาที่กระทำโดยหรือกระทำต่อบุคคลผู้ขาดอำนาจตัวแทนนิติบุคคล

5. การนำวิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดามาใช้กับนิติบุคคลได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่สภาพบังคับของวิธีพิจารณาเพราะการใช้มาตรการทางอาญาของบุคคลธรรมดาไม่อาจกระทำแก่นิติบุคคลได้ เช่น การจับ, การควบคุม การกักขัง เพราะนิติบุคคลขาดร่างกายและร่างกายของผู้ดำเนินกระบวนการแทนนิติบุคคลก็ไม่อาจใช้ร่างกายของนิติบุคคล นิติบุคคลจึงได้รับผลมาตรการทางอาญาก็เฉพาะมาตรการที่กระทำแก่ทรัพย์สินเท่านั้น เช่น การค้น, การยึดทรัพย์สิน รวมถึงข้อจำกัดการใช้มาตรการเพื่อการบังคับกรณีนิติบุคคลไม่ชำระค่าปรับ กระทำได้เฉพาะการยึดทรัพย์สิน

การขาดมาตรการดังกล่าวกับนิติบุคคลนี้เป็นผลให้นิติบุคคลไม่ได้รับผลจากการดำเนินคดีอาญาเหมือนบุคคลธรรมดาด้วยเหตุนี้วิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดากับนิติบุคคลในส่วนโครงสร้างของเสรีภาพทางร่างกายจึงขาดหายไปกับการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล

6. จากการศึกษาวิธีการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลในต่างประเทศผู้เขียนพบว่าการมีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคล ไม่ได้เป็นหลักที่ใช้เคร่งครัดต่อการมีตัวผู้แทนหรือทนายความของนิติบุคคลดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา การไม่ปรากฏตัวของผู้แทนหรือทนายความของนิติบุคคลไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญาต่อไปกระบวนการของการใช้ plea of not guilty โดยอัตโนมัติอันเป็นการปฏิเสธความผิดของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลไม่ปรากฏตัวเข้าสู่กระบวนการ ทำให้มีการดำเนินคดีอาญาต่อไปได้

ในประเทศอังกฤษมีบทบัญญัติกำหนดวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับนิติบุคคลให้นิติบุคคลสามารถปรากฏตัวและแก้ฟ้องโดยผู้แทนนิติบุคคลตาม The Criminal Justice Act 1925 และ The Criminal Justice Act 1967 ยังบัญญัติให้นิติบุคคลสามารถเสนอคำแก้ฟ้องตอบคำถามผู้พิพากษาและให้ความยินยอมหรือคัดค้านการพิจารณารวรัดหรือพิจารณาโดยคณะลูกขุน หากนิติบุคคลไม่ปรากฏตัวถือว่านิติบุคคลปฏิเสธข้อหา มีการใช้กระบวนการของ plea of not guilty โดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา

7. เมื่อศึกษาถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับนิติบุคคลพบว่านิติบุคคลมีสิทธิอันพึงมีพึงได้ในทางวิธีพิจารณา เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา ซึ่งอาจถูกจำกัดสิทธิโดยความสามารถถือสิทธิและความสามารถในการใช้สิทธิ ในทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับบุคคลธรรมดานั้นมีสิทธิที่มีความสัมพันธ์กับการถูกบังคับโดยมาตรการทางอาญาที่กระทำต่อร่างกาย เช่นสิทธิในการขอประกันตัว, สิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยตัวเมื่อถูกจับกุมคุมขังโดยมิชอบ เป็นต้น สำหรับกรณีนิติบุคคลนั้นพบว่านิติบุคคลไม่ต้องการความคุ้มครอง สิทธิที่เกี่ยวพันกับการใช้มาตรการทางอาญาที่กระทำต่อร่างกาย เพราะนิติบุคคลขาดร่างกาย

จากการศึกษาถึงสิทธิของนิติบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า มีการวินิจฉัยถึงสิทธิที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตาม The Bill of Right และ the fourteenth Amendment โดยศาลชี้ให้เห็นว่าสิทธิบางประการตาม the fifth Amendment อันได้แก่สิทธิในการไม่ปรักปรำตนเอง (self incrimination) นั้นย่อมไม่มีในนิติบุคคล เพราะนิติบุคคลไม่สามารถปรักปรำตนเองได้ ในขณะที่นิติบุคคลได้รับสิทธิที่จะไม่ถูกดำเนินคดีซ้ำ และสิทธิในการติดต่อทนายความซึ่งต่างก็เป็นสิทธิที่รวมอยู่ใน the fifth Amendment เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

จากการศึกษาข้างต้นทำให้ผู้ทนายนิพนธ์พบว่าในต่างประเทศได้มีการพยายามแยกวิธีพิจารณาความอาญาของนิติบุคคลออกจากบุคคลธรรมดาโดยการปรับใช้วิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดากับนิติบุคคลการปรับใช้วิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่เหมาะสมเพราะนิติบุคคลขาด

ร่างกายอันเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญาและรัฐไม่อาจใช้มาตรการทางอาญาต่อร่างกายของนิติบุคคลได้ เหมือนกับบุคคลธรรมดา อีกทั้งความต้องการความคุ้มครองทางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนิติบุคคลยังแตกต่างจากบุคคลธรรมดา เช่น เสรีภาพในทรัพย์สิน, เสรีภาพในการประกอบธุรกิจและการดำเนินกิจการของนิติบุคคล ดังนั้นวิธีการดำเนินคดีอาญาของนิติบุคคลจึงควรแตกต่างจากบุคคลธรรมดา ซึ่งผู้เขียนขอเสนอแนะหลักของวิธีพิจารณาความอาญาของนิติบุคคลดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ควร มีแบบวิธีพิจารณาความอาญาของนิติบุคคลที่มีลักษณะต่างจากแบบวิธีพิจารณาความอาญาของบุคคลธรรมดา ในสองประการหลักคือ การใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคล กับการบังคับสภาพการมีตัวผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคล ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้คือ

1.1 ควร มีการยอมรับหลักความรับผิดชอบจากการกระทำของบุคคลอื่น (vicarious liability) ในการใช้หลักการมีตัวจำเลยในคดีอาญากับนิติบุคคลคือความไม่จำเป็นของการมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล เพราะเป็นเพียงผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคล มิใช่ผู้กระทำผิด สำหรับการมีตัวจำเลยในคดีอาญาโดยการมีตัวผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล จึงควรได้รับการยอมรับผู้ดำเนินคดีอาญาที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลด้วย เพราะเป็นการไม่เคร่งครัดต่อการมีตัวผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลเฉพาะผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลมากเกินไป

1.2 ควร ยกเลิกสภาพบังคับของการออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล เมื่อไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก เพราะเป็นการก่อสภาพบังคับเพียงเพื่อมีผู้อื่นมาดำเนินคดีแทนนิติบุคคล จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจับ การทดแทนสภาพบังคับของการไม่ปรากฏตัวผู้ดำเนินคดีโดยมติของที่ประชุมผู้ถือหุ้น และหากนิติบุคคลโดยที่ประชุมผู้ถือหุ้นไม่ยอมตั้งผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคล ควรเป็นอำนาจศาลที่เป็นผู้ตั้งผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลได้

ซึ่งผู้เขียนขอเสนอการแก้ไขมาตรา 7 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นข้อความ ดังนี้

"ในการสอบสวน วัตถุประสงค์ฟ้อง หรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ หรือผู้รับมอบอำนาจของนิติบุคคลนั้น ให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้าผู้จัดการ ผู้แทนอื่น ๆ หรือผู้รับมอบอำนาจของนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามเรียก ให้ศาลมีคำสั่งให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นตั้งดำเนินคดีแทนนิติบุคคลโดยไม่ชักช้า

กรณีที่ประชุม ผู้ถือหุ้นไม่ตั้งหรือไม่อาจตั้งผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคลให้ศาลตั้งผู้ดำเนินคดีแทนนิติบุคคล"

2. ควรมีมาตรการทางอาญาที่กระทำต่อ เสรีภาพในทรัพย์สินของนิติบุคคล เพื่อทดแทนการขาดหายไปสำหรับมาตรการทางอาญาที่ไม่สามารถกระทำต่อร่างกายของนิติบุคคลได้ เช่นการยึดหรืออายัดทรัพย์สินในระหว่างการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล พร้อมกันนี้ควรมีมาตรการปกป้องการยึดอายัดทรัพย์สินดังกล่าวในกรณีที่ไม่มีเหตุอันควรเพื่อคุ้มครองสิทธิของนิติบุคคลด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย